

Pääkirjoitus

Päivi Kymäläinen

Vertaisarvioinnin hyödyistä ja haasteista

Vertaisarviointia pidetään takuuna siitä, että tieteellisten kausijulkaisujen artikkelit ovat tasokkaita ja vastaavat tutkimusalan vaatimuksia. Useimmiten referee-käytäntö toimiikin hyvin ja julkaisut saavuttavat vertaisarvioinnin myötä lukijoita, kirjoittajia ja uskottavuutta. *Alue ja Ympäristö* -lehden toimituksessa on viime aikoina käyty kriittistä keskustelua referee-arvioinnista. Kriittisen tarkastelun jälkeen lehden arviointikäytäntöjä on selkeytetty ja arviointiin liittyviin ongelmiin on päätetty reagoida nopeasti.

Alue ja Ympäristö -lehden arviointikäytäntö vastaa kansainvälisiä kriteereitä. Lehteen tarjotut ja lehden linjaan sopivat artikkelikäsi kirjoitukset lähetetään arvioitaviksi kahdelle ulkopuoliselle asiantuntijalle. Asiantuntijat ovat alalla aktiivisesti toimivia tutkijoita, jotka ovat pääsääntöisesti professoreita, dosentteja tai tohtoreita. Arvioijien kirjoittamat raportit ovat useimmiten samansuuntaisia, eli molemmat heistä ehdottavat joko käsi kirjoituksen hylkäämistä tai julkaisemista muutosten jälkeen.

Mikäli asiantuntijoiden raportit poikkeavat huomattavasti toisistaan, voidaan käsi kirjoitus lähettää kolmannelle arvioijalle, jonka kommentit auttavat julkaisupäätöksen tekemisessä. Tämä käytäntö on hyödyllinen etenkin silloin, jos kirjoituksen aihepiiri on toimitukselle vieras. Useimmissa ristiriitaisissa tilanteissa toimitus kuitenkin tekee päätöksen siitä, pyydetäänkö kirjoittajaa korjaamaan käsi kirjoitustaan ja tarjoamaan korjattua versiota julkaistavaksi. Mikäli asiantuntijat ovat toivoneet käsi kirjoitukseen mittavia muutoksia, lähetetään korjattu versio samoille asiantuntijoille uudelleen arvioitavaksi.

Alue ja Ympäristö -lehden tarjottujen artikkelikäsi kirjoitusten hylkäysaste on melko korkea. Sekä hylättyjen että hyväksytyjen tekstien kohdalla pidämme kuitenkin tärkeänä sitä, että lausunnot käsi kirjoituksista ovat asiallisia ja asiantuntevia. Käsi kirjoituksille pyritään löytämään mahdollisimman asiantuntevat arvioijat, joilla ei ole tiedossa olevia yhteyksiä kirjoittajaan. Vaikka suoranaista yhteistyötä ei olisikaan ollut, pienellä tutkimusalalla useimmat tuntevat tai tietävät toisensa melko hyvin.

Kansainvälisten käytäntöjen mukaisesti *Alue ja Ympäristö* -lehdessä pidetään sekä käsi kirjoituksen kirjoittajan että arvioijan henkilöllisyys salassa referee-prosessin aikana. Etenkin käsi kirjoituksen laatijan henkilöllisyyden salaaminen on joskus vaikeaa, sillä Suomen kokoisessa maassa kirjoittaja voi tulla tunnistetuksi jo pelkän tutkimusaiheen perusteella. Arvioijan anonyymiyys on sen sijaan helpompi turvata, vaikka kaikki arvioijat eivät haluakaan pysyä nimettöminä.

Tarjottuani omia käsi kirjoituksiani kansainvälisiin julkaisuihin, olen pari kertaa saanut takaisin lausunnon, jonka arvioija ei ole halunnut salata henkilöllisyyttään. *Alue ja Ympäristö* -lehdelle tehdyissä lausunnoissa on kolme arvioijaa halunnut päätoimittajakaudellani luopua anonyymiydestään ja arvioida käsi kirjoituksen omalla nimellään. Vaikka lehden käytäntönä on salata sekä käsi kirjoituksen kirjoittajan että arvioijan henkilöllisyys, on asiantuntijoiden halua arvioida omalla nimellään syytä kunnioittaa. Tämä voi olla argumentti läpinäkyvän ja asiallisen arvioinnin puolesta. *Alue ja Ympäristö* -lehden kohdalla tosin asiattomat kommentit lausunnoissa ovat olleet vain harvinaisia yksittäistapauksia.

Alue ja Ympäristö -lehden toimitusneuvoston jäsen Yrjö Sepänmaa kiinnitti taannoin lehden tilanteesta keskustellessamme huomiota referee-käytännön haasteisiin, jotka liittyvät erityisesti nimettömyyteen

ja lausuntojen painoarvoon. Sepänmaa totesi, että mikäli käsikirjoituksen arvioija vihkiytyy tehtävänsä vakavuudella, hän saattaa ulkopuolisen arvioijan sijaan muuttua ikään kuin kanssakirjoittajaksi, joka tarjoaa aihepiiriin liittyvät ideansa kirjoittajan käytettäväksi. Vaikka arvioijan panos artikkelin työstämisessä olisikin ollut merkittävä, hän saa korkeintaan anonyymien kiitosmaininnan artikkelin lopussa.

Alue ja Ympäristö -lehden pyynnöstä laaditut arviot sisältävät yleensä lyhyehköjä kommentteja ja korjausehdotuksia, jotka eivät vielä täytä tieteellisen yhteistyön tunnusmerkkejä. Toisinaan saadaan kuitenkin useiden sivujen mittaisia lausuntoja, jotka osoittavat arvioijan perehtyneen käsikirjoitukseen poikkeuksellisen syvällisesti. Tällöin arvioijan panos käsikirjoituksen edistämisessä voi tosiaankin muistuttaa Sepänmaan mainitsemia kanssakirjoittamista.

Sepänmaa herätti keskustelua myös lausuntojen painoarvosta. Hän nosti ilmoille kysymyksen, että voitaisiinko väitelleet tutkijat nähdä täysivaltaisina toimijoina, jolloin heidän käsikirjoituksiaan julkais-taisiin joko sellaisenaan tai jätettäisiin kokonaan julkaisematta. Tekstien uudelleen kirjoittamista vaadittaisiin vain jatkokoulutusvaiheessa olevilta kirjoittajilta osana heidän koulutustaan. Lausunnot eivät tuolloin olisi toimitusta tai väitellyttä kirjoittajaa velvoittavia, vaan ne ainoastaan toisivat esiin väärin-yymmärtämisen mahdollisuuksia tai niistä voisi halutessaan ammentaa uusia ideoita. Lisäksi keskustelu artikkeleista ei painottuisi nykyisen käytännön mukaisesti ensimmäisestä, korjattavasta versiosta keskus-telemiseen, vaan keskustelua saatettaisiin käydä myös julkaisemisen jälkeen.

Alue ja Ympäristö -lehden tarjottujen käsikirjoitusten perusteella vaikuttaa siltä, että etenkin vartuneempien tieteenharjoittajien kynä on varsin harjaantunut, ja heidän käsikirjoituksiaan on usein julkaistu pienillä korjauksilla. Julkaisemisesta mahdollisesti käyty keskustelu on liittynyt lähinnä siihen, että kirjoittajalla ja arvioijalla on ollut erilaiset näkemykset siitä, kuinka teoreettiseen tai empiiriseen tutkimukseen artikkelien tulisi perustua.

Kuitenkaan esimerkiksi se, että tutkija on väitellyt, ei takaa tekstin korkeaa tasoa. Yleisin syy hylkäämiseen lienee se, että sinänsä kiinnostavaan tutkimukseen nojautuvaa käsikirjoitusta tarjotaan julkaistavaksi puolivalmiina. Uskoakseni tämä on suoraa seurausta nykyisistä julkaisupaineista ja siitä, että usein viranhauissa julkaisujen määrää korostetaan laadun kustannuksella. Tämä rohkaisee kirjoittamaan nopeasti ja kokeilemaan onneaan keskeneräisten käsikirjoitusten kanssa. Tällaisissa tapauksissa – mikäli tekstissä on potentiaalia julkaisulle – ovat arvioijien lausunnot ja korjausehdotukset korvaamattomia käsikirjoitusten parantamisessa. Tällöin myös lausunnoissa annettuja korjausehdotuksia on hyvä pitää kirjoittajaa velvoittavina.

Huomionarvoista on kuitenkin se, ettei suomalaisessa tiedeviestinnässä juurikaan käydä Sepänmaan toivomaa jälkikäteistä keskustelua julkaistuista artikkeleista. *Alue ja Ympäristö* -lehden sivuilla soisi näkyvän nykyistä enemmän artikkeleihin ja katsauksiin liittyviä kommentteja ja keskustelunavauksia. Rohkaisenkin lehden lukijoita keskustelemaan tässä numerossa julkaistuista teksteistä ja jatkavan pohdintoja myös vertaisarvioinnin haasteista ja hyödyistä.

* * *

Alue ja Ympäristön teemanumero 2/2009

"Arkielämän luontosuhteet ja sukupuoli"

ALUE JA YMPÄRISTÖ -lehden vuoden 2009 teemanumero kokoa yhteen empiiristä tutkimusta, jossa tarkastellaan luontoon tai ympäristöön liittyviä kysymyksiä sukupuolinäkökulmasta. Teemanumeroon toivotaan artikkeleita, joissa puretaan sukupuoleen liittyviä kulttuurisia käsityksiä tai tarkastellaan luontosuhteiden sukupuolittuneisuutta erilaisissa arkielämän käytännöissä ja tilanteissa. Aihepiirit voivat liittyä esimerkiksi luontoelinkeinoihin ja työhön, eläinten pitoon, asumiseen, kotitalouksien arkeen, elämäntapaan, harrastuksiin tai kuluttamiseen.

Teemanumeron toimittavat erikoistutkija Maarit Sireni (maarit.sireni@joensuu.fi) Joensuun yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksesta ja vanhempi tutkija Taru Peltola (taru.peltola@ymparisto.fi) Suomen ympäristökeskuksesta. Teemanumeroon tarjottavat käsikirjoitukset tulee lähettää vieraileville toimittajille viimeistään 31.8.2009, minkä jälkeen ne arvioidaan refereemennettelyn mukaisesti. Teemanumerosta saa lisätietoja vierailevilta toimittajilta sekä päätoimittaja Päivi Kymäläiseltä (paivi.kymalainen@utu.fi).